

Makalenin Geliş Tarihi: 10.10.2019
Kabul Tarihi: 15.11.2019
Makalenin Türü: Araştırma-İnceleme

1946 İLE 1950 SEÇİMLERİ ARASINDA URFA'DA SİYASİ DURUM

POLITICAL SITUATION IN URFA BETWEEN 1946 AND 1950 ELECTIONS

Nermin Zahide AYDIN*

ÖZ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan gelişmeler Türkiye'de çok partili demokratik yaşama geçişi zorunlu hale getirmiştir. Fakat savaş için yapılan askeri harcamalar ülke ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Bu ortamda yapılan 1946 seçimleri, çok partili demokratik yaşama geçişin ilk aşamasını oluşturmuştur. 1946 seçimleri halk arasında usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle çok tartışmalara neden olmuştur. Uzun yıllar devleti tek başına yöneten Cumhuriyet Halk Partisi, 1950 yılında yapılan milletvekili seçimini kaybetmiş ve iktidar el değiştirmiştir.

Güneydoğu Bölgesinde yer alan ve köklü bir tarihe sahip olan Urfa, Cumhuriyet Döneminde çeşitli siyasi kimlikler tarafından Mecliste temsil edilmiş bir Anadolu şehridir. 1946 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin egemen olduğu Urfa'da 1950 seçimlerinden sonra Demokrat Parti birinci parti olmuştur. Yaptığımız bu çalışmada 1946'dan 1950 tarihine kadar olan süreçte Urfa'da partilerin mücadeleleri, seçim hazırlıkları, seçim sonuçları ve Urfa'da yaşanan siyasi olaylar incelenmiş ve bu olayların 1950 seçimlerine etkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çok Partili Siyasal Yaşam, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Urfa.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rifat Eğitim Fakültesi; nzahideaydin@hotmail.com; ORCID: 0000-0001-7772-6764: **Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:** Zahide Nermin Aydın, "1946 İle 1950 Seçimleri Arasında Urfa'da Siyasi Durum", Atatürk Üniversitesi, **Atatürk Dergisi**, VIII, S.2, (2019), s.209-235. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniad>)

ABSTRACT

The developments after the Second World War made compulsory the transition to multi-party democratic life in Turkey. However, military expenditures for the war had a negative impact on the country's economy. The 1946 elections in this environment constituted the first stage of the transition to multi-party democratic life. The 1946 elections caused much controversy among the public on the grounds that irregularities were made. The Republican People's Party, which had ruled the state alone for many years, lost its parliamentary election in 1950 and power changed hands.

Urfa, which is located in the Southeast Region and has a long-established history, is an Anatolian city that was represented in the Assembly by various political identities during the Republican period. In Urfa, which was dominated by the Republican People's party in the 1946 elections, the Democratic Party became the First party after the 1950 elections. In this study, the struggles of parties in Urfa from 1946 to 1950, election preparations, election results and political events in Urfa were examined and the effect of these events on the 1950 elections was tried to be revealed.

Keywords: Multi-party System, Republican People's Party, Democrat Party, Urfa.

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülke içinde ve dışında meydana gelen gelişmeler, Türkiye'de bazı düzenlenmelerin yapılmasını zaruri hale getirmiştir. Yapılması düşünülen düzenlemelerin arasında çok partili siyasal sisteme geçiş ile ilgili olan düzenleme kuşkusuz önemli bir değere sahiptir. Yapılan düzenlemelerle iki dereceli seçim sisteminden vazgeçilmiş, tek dereceli seçim sistemine geçilmiş ve halkın kendi oyunu doğrudan kullanması sağlanarak 1946 yılında yapılan seçimlerde siyasi partilerin rekabet etmesi için gerekli ortamın oluşmasına çalışılmıştır. Çok geçmeden siyasi partiler, artık teşkilatlarına gerekli itinaı göstermelerinin gerekli olduğunu görmüş ve milletvekili adaylarını belirlerken daha özen göstermişlerdir. Diğer taraftan siyasi ve ekonomik anlamda yapılan düzenlemelere rağmen 1946 seçimlerinden sonra Türkiye'de özellikle ekonomik alanda birçok sıkıntı yaşanmıştır. Türkiye'nin birçok kentinde olduğu gibi bir taşra kenti olan Urfa'da da temel ihtiyaçlar konusunda talep edilen isteklerin iktidar tarafından karşılanamaması, ekonomik sıkıntıların sandığa yansımalarına neden olmuştur.

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı İsmet İnönü'nün çok partili siyasi yaşama geçiş için gösterdiği çaba beklenmedik bir neticeyi beraberinde getirmiş ve 1950'de yapılan seçimlerle Demokrat Parti (DP) iktidara gelmiştir. 1946 yılındaki seçimlerde ezici bir üstünlükle iktidar olan CHP, 1950'de yapılan seçimlerden sonra yönetimi Demokrat Parti'ye teslim etmek zorunda kalmıştır. Esasında 1946-1950 tarihleri arasındaki süreçte yaşanan gelişmeler iktidar değişikliğinin kısmen de olsa nedeni olmuş, Türkiye genelinde yaşanan ekonomik sıkıntı ile CHP ve DP arasındaki siyasi çekişme ülke genelinde olduğu gibi Urfa'da da etkisini göstermiştir.

A-1946 İLE 1950 SEÇİMLERİ ARASINDA URFA'DA SİYASİ DURUM

1- 1946 Seçimlerinde Urfa'da Genel Durum

Tarihler 1946'yı gösterdiğinde ülke içinde yaşanan olumsuzluklar ve Türkiye'nin dünya siyasetinde yerini alma isteği ülke içinde çok partili yaşama geçişi gerekli kılmıştır. Postdam Konferansı sırasında Rusya'nın açık tehdidine¹ yani Boğazlarda üs ve kuzeyde toprak taleplerine Türkiye olumsuz cevap vermiştir. 1945 yılının ilk aylarından yaşanan bu gelişmelerden sonra Türkiye'nin ABD ve İngiltere gibi ülkelerle ittifak arayışına girmek zorunda kalması, hem CHP içinde hem de ülke genelinde iktidara karşı güçlü bir muhalefete neden olmuştur. Üstelik ittifak yapılmak istenen ülkelerin tek partili rejimlere sıcak bakmadığını bilen² ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın tek partili yönetimlerden, çok partili yönetimlere geçişi öngören sözleşmesini dikkate alan yetkililer³ 1945'de Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere katılmasını sağlayarak çok partili demokrasiye geçme yolunda önemli adımlar atmışlardır.⁴ Türkiye'nin liberal demokrasiye geçiş sürecinde CHP içindeki muhalefet de etkili olmuş⁵ ve 1945 senesinin ortalarında hükümete muhalif olan milletvekilleri parti kurma çalışmalarına başlamışlardır.⁶

Öte yandan Türkiye'nin II. Dünya Savaşı yıllarında yaptığı askeri harcamalar, sosyal ve ekonomik yaşam koşullarının kötüleşmesine neden olmuştur. İşçi ve köylünün mağdur olmasının yanı sıra Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi gibi uygulamalar kırsaldaki çiftçiyi olumsuz yönde etkilemiştir. Çok geçmeden

¹Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, I-II, Alkım Yayınevi, İstanbul, Tarihsiz, s.426.

²Cemil Öztürk, "*Türkiye Cumhuriyeti*", **Türk Tarihi ve Kültürü**, (2015), s. 166.

³Cemile Burcu Kartal, "*Türk Siyasal Hayatında Beyaz İhtilal 1950 Seçimleri*", **T.C. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü Atatürk Dergisi**, III, S.4, (2003), s.265.

⁴Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, s.303.

⁵C. Öztürk, "*Türkiye Cumhuriyeti*", s.166.

⁶Süleyman Yeşilyurt, **Bayar Gerçeği**, Zirve Ofset, Ankara, 1997, s.110.

savaşın bitimiyle gündeme getirilen Çiftçiye Topraklandırma Kanun teklifi⁷ CHP'yi ikiye bölmüştür.⁸ Kanun teklifi nedeni ile Mecliste şiddetli tartışmalar yaşanmış ve tartışmaların sonucunda DP'yi kuracak olan kişiler CHP'den ayrılmışlardır.⁹ Bu süreçte hükümetin, memuru hayat pahalılığına karşı koruma çabası işçi ve köylünün siyasi tercihlerinin belirlenmesinde ve¹⁰ CHP'ye karşı içten içe bir öfkenin oluşmasında önemli bir etken olmuştur. Sorunlar sadece bunlarla da sınırlı kalmamıştır. CHP Tokat Milletvekili Galip Pekel, 12 Ağustos 1946 tarihli bir raporunda CHP yönetimini hükümet dairelerinde işlerin aksatılması, memurların halka kötü davranması, rüşvet almaları ve devlet işlerinde suistimallerin yapılması nedeni ile eleştirmiştir.¹¹

Esasında ülke genelinde kalkınmaya yönelik hamlelerin yapılması beklenmektedir. 1945-1950 yılları arasında Türkiye için ekonomik anlamda büyüme gözlenirse de¹² birçok şehirde farklı problemler görülmekte ve bu problemlerin giderilmesi için birtakım taleplerde bulunmaktadır. Urfa'da da çözülmesi gereken içme suyu temini ve yol yapımı gibi birçok mesele vardır. Bu meselelerin çözümü için Urfa milletvekilleri Urfa ile ilgili taleplerini ilgili kurumlara bildirmişlerdir. Fakat aldıkları cevap çoğunlukla mali sıkıntı yüzünden olumsuz olmuştur. Örneğin Urfa'da bazı sorunların giderilmesi için milletvekilleri tarafından gönderilen yazıya karşılık olarak Bayındırlık Bakanı tarafından CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esenal'a cevaben bir yazı yazılmıştır. Bakan, gönderdiği yazıda özetle Urfa-Akçakale demiryolu hattının yapılmasının mümkün olmadığını, Siverek kasabasının içme suyu probleminin çözümü için girişimlere başladığını, Hilvan kasabasında bir artezyen kuyunun açılması isteğinin yerine getirilmesinin bir sondaj ekibinin emirleri altında bulunmaması nedeni ile mümkün olmayacağını bildirmiştir. Ayrıca Urfa-Bozova yolunun sadece bozuk yerlerin düzeltileceği, Urfa-Siverek ve Siverek-Diyarbakır yollarının düzeltilmesine daha çok önem verildiği, Viranşehir yolu üzerindeki arızalı kısımların da ıslah edileceği belirtilmiştir.¹³ Urfa halkı, taleplerine karşı aldıkları olumlu cevaplara her ne kadar sevinse de aldıkları olumsuz cevaplar karşısında da üzüntülerini gizleyememektedirler.

⁷Durmuş Yalçın vd., **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Divan Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 531-532.

⁸Soner Yalçın, **Efendi Beyaz Türklerin Büyük Sırrı**, Altan Matbaacılık, İstanbul, 2005, s.400.

⁹Halil İnalçık, **Doğu Batı Makaleler I**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2009, s.373.

¹⁰D. Yalçın vd, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, s.532.

¹¹Cemil Koçak, **Demokrat Parti Karşısında CHP Bir Muhalefetin Analizi**, Timaş Yayınları, İstanbul 2017, s.48.

¹²Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s.317.

¹³BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.1-2.

Esasında Urfalılar, siyasetçilerinden de memnun değildiler.¹⁴ Bu durum Urfa’da halkın farklı arayışlara girmesine neden olmuştur. 1946 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderilen ve CHP Urfa İdari Heyetinin Haziran 1945 ile Aralık 1945 tarihleri arasında düzenlenen “Birinci Altı Aylık Çalışma Raporunda” ilginç bilgilere ulaşılmıştır. Raporda Urfa’da henüz bir muhalif parti kurulmamışsa da önemli sayılabilecek hareketlenmeler görüldüğü, bazı mektupların şehre gelip gittiğinin haber alındığı bildirilmekte fakat o ana kadar hiç kimsenin müteşebbis heyeti kurmak üzere gelmediği belirtilmektedir.¹⁵ Belgeden anlaşıldığına göre Urfa’da muhalefet tarafından kurulması düşünülen partinin daha kurulmadan takibine başlanmıştır. Aynı yıl içinde CHP Urfa ili teftiş ve çalışma raporları içinde yer alan diğer bir belgede ise Demokrat Parti’nin kuruluş çalışmaları ile ilgili bilgiler yer almıştır. Belgeye göre Urfa ve çevresinde Demokrat Parti heyetinin kurulacağı ile ilgili duyular alındığından bahsedilmiştir. Bununla birlikte CHP idare heyeti üyelerinin kurulacak olan Demokrat Parti idare heyetinin kimlerden oluştuğunu öğrenmek için çalışmalar başlattığı ve Demokrat Partiye üye olmak isteyenlerin engellenmesi için bütün parti üyelerinin hassasiyetle çalıştığı belirtilmiştir. Urfa’ya bağlı ilçe merkezlerinde özellikle Birecik, Siverek ve Suruç ilçelerinde parti açılması yönünde yapılan faaliyetlere dikkat edilmesi hususu üzerinde önemle durulmuştur.¹⁶

2-1946 Yılı Belediye Seçimlerinde Urfa

1946 yılında yapılacak milletvekili genel seçimlerinden hemen önce, tek dereceli olarak belediye seçimleri yapılmıştır. 26 Nisan 1946’da toplanan CHP Meclis Grubu, normal olarak eylül ayında yapılması gereken belediye seçimlerinin öne alınmasını parti görüşü olarak benimsemiş ve hükümet 1 Eylül 1946’da yapılması gereken belediye seçimlerinin mayıs ayında yapılmasını öngören bir tasarıyı TBMM’ne sevk etmiştir. TBMM’de 29 Nisan tarihinde başlayan görüşmeler aynı gün sonuçlanmış ve tasarı kanunlaşmıştır.¹⁷ Seçimleri boykot eden Demokrat Parti,¹⁸ 8 Mayıs’ta parti olarak belediye seçimlerine katılmayacaklarını açıklarken, Milli Kalkınma Partisi ve Liberal Demokrasi Partisi belediye seçimlerine katılma kararı almıştır.¹⁹ 26 Mayıs 1946 tarihinde

¹⁴Kazım Paydaş ve Halil İbrahim Tanık, “Urfa’da Genel Seçimler (9.,10. Ve 11. Dönem)”, **Mukaddime**, X, S.1, (2019), s.56.

¹⁵BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.21.

¹⁶ BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.28.

¹⁷Erol Tuncer, **1946 Seçimleri**, TESAV Danışmanlık ve Yayıncılık İşletmesi, Yeniden Grup Matbaacılık, Ankara, 2008, s. 48- 49.

¹⁸ E. J. Zürcher, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, s.311.

¹⁹ E. Tuncer, **1946 Seçimleri**, s.50.

belediye seçimleri yapılmıştır.²⁰ Katılımın çok düşük olduğu seçimleri büyük oranda CHP adayları kazanmıştır.²¹ Belediye seçimlerinde Urfa'da Milli Kalkınma Partisi'nin birkaç mensubu tarafından bazı İstanbul gazetelerine çekilen telgrafta belediye seçimini Milli Kalkınma Partisi'nin kazandığı belirtilmiştir. Fakat belediye seçiminde kazanan 27 asil üyeden 20'si CHP'ye kayıtlı üye olup, bunlardan 9'u parti tarafından aday gösterilmiş, diğerleri ise serbest aday olarak kazanmışlardır. Geriye kalan yedi asil üyeden dördü hiçbir partiye mensup olmayıp sadece üç üye Milli Kalkınma Partisi'nin üyesidir.²²

3- 1946 Yılı Milletvekili Seçimlerinde Urfa

CHP, rakip olarak gördüğü Demokrat Parti'yi engellemek için²³ 10-11 Mayıs 1946 tarihinde 2. olağanüstü kurultayını düzenlemiştir. Kurultayın açılış konuşmasını yapan genel başkan tarafından 1947 tarihinde yapılması gereken milletvekili genel seçimlerinin öne alınmasının gereğinden bahsedilmiştir. Seçimlerin yenilenmesine ilişkin önerge TBMM'nin 10 Haziran 1946 günü oturumunda gündeme alındıktan sonra kabul edilmiş, 1946 seçimleri öncesinde çıkarılan 4918 sayılı kanun ile tek dereceli seçim sistemine geçilmiş ve seçmenler ilk kez doğrudan milletvekillerini seçmek üzere oy kullanma hakkını elde etmiştir.²⁴ Cumhuriyet tarihinde yapılan ilk tek dereceli milletvekili genel seçimi olan 1946 seçimleri,²⁵ aynı zamanda Çok partili hayatın ilk seçimleri olma özelliğini taşımış olup²⁶ seçimler “açık oy, gizli sayım” sisteminde yapılmıştır.²⁷

Kurulduğu 1946 yılında Urfa'da teşkilatlanan Demokrat Parti,²⁸ 16 Haziran'da Parti Genel Merkezi'nde bir toplantı yapmış ve oy birliği ile milletvekili seçimine katılma kararı almıştır. Aynı şekilde Milli Kalkınma Partisi Merkez İdare Kurulu da seçimlere katılma kararı almıştır.²⁹

²⁰Ali Eşref Turan, **Türkiye'de Yerel Seçimler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Sena Ofset Ambalaj ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2008, s.79.

²¹Asaf Özkan, “1947 Muhtarlık Seçimleri Bağlamında Urfa'da Parti Mücadeleleri”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.50, (2013), s.256.

²²**Vakit**, 3 Haziran 1946, s.1.

²³Yeşim Karadeniz, “Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri”, **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, VIII, S.16, (2018), s.641.

²⁴E. Tuncer, **1946 Seçimleri**, s.52, 65, 124.

²⁵Cemil Koçak, **Geçmişiniz İtinayla Temizlenir**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, a.g.e., s.528.

²⁶Gökhan Göktürk, “Kütahya'da 1946-1960 Yılları Arasında Milletvekili Genel Seçimlerinin Analizi ve Siyasal Yapı”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.37, (2013), s.254.

²⁷İlber Ortaylı, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, Pasifik Ofset, İstanbul, 2018, s.117.

²⁸K. Paydaş ve H. İ. Tanık, “Urfa'da Genel Seçimler (9.,10. Ve 11. Dönem)”, s.56.s.56.

²⁹E. Tuncer, **1946 Seçimleri**, s.66-67.

1946 seçimlerinde Urfa'dan seçilecek milletvekili sayısı 6 kişi olarak belirlenmiştir. CHP Urfa'dan Razi Soyer, Suut Kemal Yetkin, Esat Tekeli, Osman Ağan, Atalay Akan ve Vasfi Gerger'i milletvekili adayları olarak göstermiştir. CHP'nin aday listeleri 18 Temmuz 1946 tarihinde açıklanmıştır. Milli Kalkınma Partisi ise 1946 milletvekili seçimlerinde Urfa'dan Mustafa Kazım Yazgan, Abdülkadir Belkıs, Dr. Ziya Cemal Başbuğ, Mustafa Bozcan ve Recep Dünder'i milletvekili adayları olarak göstermiştir.³⁰

CHP 63 seçim çevresinin tümünde, DP ise 47 seçim çevresinde seçime katılmıştır.³¹ Seçime katılım oranı % 75 olarak gerçekleşmiştir. Seçmenler açıkta bir masa üzerinde duran oy kâğıtlarından birini alıp zarfa koyarak sandığa attıkları için hangi partiye oy verdikleri anlaşılmıştır.³² 1946 yılında yapılan seçimlere katılan partiler, örgütlü bir muhalefet yapmışlar,³³ 1946 genel seçimlerinden sonra Demokrat Parti muhalefet tavrını sürdürmüş ve seçimlerde açık oy gizli sayım ilkesinden dolayı hile yapıldığını iddia etmiştir.³⁴ Seçime katılan 6 partiden CHP ve DP milletvekili çıkararak TBMM'ye girmiştir.³⁵ 1948 tarihinde ilginç sayılabilecek bir gelişme daha yaşanmış, Demokrat Parti'den küçük bir grup partiden ayrılarak Millet Partisini kurmuşlardır.³⁶

1946 milletvekilleri seçimlerinde Urfa'da CHP adaylarından başka bağımsız olarak adaylığını koyan olmamıştır. DP tarafından bir aday listesi çıkarılmış ise de seçim günü seçime katılmayacakları bildirilmiştir. Dolayısıyla 1946 milletvekili seçiminde CHP adaylarından başka hiç kimseye oy verilmemiştir.³⁷

21 Temmuz 1946 seçimlerinde liste usulü çoğunluk sistemi uygulanmıştır. 4918 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanununa göre her 40000 kişi için bir milletvekili seçilmiştir. Bu seçimlerde CHP 397 milletvekili çıkararak Mecliste % 85,4 oranında temsil hakkı kazanırken, DP 61 milletvekili çıkarmış ve % 13,1 oranında temsil hakkı kazanmıştır. 1946 milletvekili seçimlerinde CHP Urfa'da Osman Ağan, Atalay Akan, Vasfi Gerger, Razi Soyer, Esat Tekeli ve Suut Kemal Yetkin olmak üzere altı milletvekili çıkarmıştır.³⁸

³⁰E. Tuncer, **1946 Seçimleri**, s.251,235,81,249.

³¹E. Tuncer, **1946 Seçimleri**, s.71.

³²Mustafa Çufalı, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)**, Babil Yayıncılık, Ankara, 2004, s.79.

³³G. Göktürk, "*Kütahya'da 1946-1960 Yılları Arasında Milletvekili Genel Seçimlerinin Analizi ve Siyasal Yapı*", s.255.

³⁴Y. Karadeniz, "*Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri*", s.641.

³⁵E. Tuncer, **1946 Seçimleri**, s.71.

³⁶Kemal H. Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.208.

³⁷BCA, 490.1.0.0/380.1603.1, s.14.

³⁸Erol Tuncer, **1950 Seçimleri**, TESAV Danışmanlık ve Yayıncılık İşletmesi, Hazar Reklam Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd Şti, Ankara, 2010, s.97, 99, 200.

4- 1946 İle 1950 Seçimleri Arasında Urfa'da Siyasi Durum

1946 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinden sonra Urfa'nın bazı ilçelerinde hareketlenmeler yaşanmıştır. Urfa milletvekilleri Atalay Akan ve Osman Ağan, CHP Genel Sekreterliği'ne 25.04.1947 tarihinde gönderdikleri yazıda Urfa Milletvekili Razi Soyer, Esat Tekeli, Vasfi Gerger'le birlikte Birecik'e giderek halkla ve ilçe kurulunu kuvvetlendirmek üzere birçok kimseyle temasta bulduklarından bahsetmişlerdir. Yazıdan anlaşıldığına göre Birecik'te İlçe Parti Kurulu Mustafa Kanlı, Necip Deniz, Suphi Sözman, Ali Rıza Karababa ve Sami Akan'ın katılımıyla kurulmuştur. Sami Akan Belediye Başkanı iken yeni belediye seçimi yapılmış, yeniden seçilecek belediye başkan ve meclis üyeleri seçiminde parti idare kurulunda anlaşmazlık olduğu için Necip Deniz ve Suphi Sözman ayrı liste hazırlayıp seçime katılmış ve hazırladıkları liste ile belediye seçimini kazanmışlardır. Belediye başkanlığına mahkeme başkâtipliğinden emekli Dava Vekili Fehmi Şahin getirilmiştir. Suphi Sözman ve Necip Deniz her ne kadar parti üyeliğini korumuşlarsa da başkanlığa getirilmediklerinden partiye karşı muhalefete başlamışlar ve Demokrat Partinin şubesini açmak için uğraşmışlardır. Kısa bir süre sonra muhalefetlerini açıklayarak Suphi Sözman'ın başkanlığında Necip Deniz, Hasan Çopur, Nazım Kankılınç, Ziya Yaşar ve diğer kişilerle Demokrat Parti İlçe İdare Kurulunu kurmuşlardır. Yaşanan gelişmeler üzerine Urfa İli Genel Meclis seçimini idare etmek üzere görevlendirilen Milletvekili Vasfi Gerger ve Osman Ağan Birecik'te iki partiyi birleştirerek Demokrat Partiyi kapatmak için teşebbüslerde bulunmuşlardır. Fakat karşı tarafın Birecik ilçesinden gösterilecek genel meclis üyelerinin tamamının kendilerine verilmesi, belediye başkanının uzaklaştırılarak Necip Deniz'in başkanlığa getirilmesi ve Halk Partisi başkanı ile bazı üyelerin parti idare kurulundan çıkarılması gibi bazı şartları olmuştur. Yapılan incelemede bu şartların tamamının kabulünün partide prestij kaybına neden olacağı düşünülerek şartlar kabul edilmemiştir. Bununla birlikte anlaşmanın sağlanması için karşı tarafın teklif ettiği üç genel meclis üyeliğinden ikisinin kendilerine verileceği ve seçimden sonra da Necip Deniz'in belediye başkanlığına ve Suphi Sözman'ın belediye üyeliğine getirilmesine çalışılacağına söz verilmiştir. Fakat bu kez de karşı taraf öneriyi kabul etmemiştir. Genel meclis üyeliğini tamamen parti adayları kazanmıştır. Anlaşmazlığı ortadan kaldırarak partiyi daha fazla kuvvetlendirmek ve Demokrat Partiyi kapatmak amacı ile Urfa Valisi Kamuran Çuhruh devreye girmiş ve Necip Deniz belediye başkanlığına getirilmiştir. Bunun üzerine Necip Deniz ve Nazım Kankılınç, Demokrat Parti'den çekilerek Halk Partisine kayıt olmuşlardır. Suphi Sözman

de yine valinin teşebbüsü ile Demokrat Parti başkanlığından çekilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Suphi Sözmen'in kayınpederi Rifat Ayalp Demokrat Parti başkanlığına getirilmiştir. Fakat bu kişiler köylerde Demokrat Parti propagandasını yaptırmaya devam etmişlerdir. Şehirde mevcut olan ikilik bazı köylerde de en üst seviyeye ulaşmıştır. 11 Nisan Urfa'nın kurtuluşuna katılmak üzere Urfa'ya gelen milletvekilleri ile Birinci Genel Müfettiş Avni Doğan, Parti Bölge Müfettişi Hifzurrahman Öymen ve Vali Kamuran Çuhruh Birecik'in durumunu incelemişlerdir. Neticede Osman Ağan'ın Birecik'te iki parti ile ve halkla temas edip barışı sağlayarak ikiliği ortadan kaldırması uygun görülmüş ve beş milletvekili birlikte Birecik'e gitmişlerdir. Barıştırma işinin temini Osman Ağan ve Atalay Akan'a bırakılarak diğer kişiler Birecik'ten ayrılmışlardır. Yapılan temaslar sonucunda Birecik'in durumunun kötü olduğu, ikiliğin günden güne arttığı, Halk Partisi mensupları ile Demokrat Parti mensuplarının hamamları, kahveleri, berberleri, hanları, alışveriş yaptıkları dükkânları bile ayırdıkları tespit edilmiştir. Particilik kadınlara ve öğrencilere kadar bir aile kavgası şeklinde sirayet etmiş hemen hemen tarafsız kimse bulma imkânı kalmamıştır. Halkın büyük bölümünün iki tarafın barıştırılmasının temin edilmesini çok arzu ettikleri yapılan temaslardan anlaşılmıştır. İlk önce Halk Parti idare kurulu üyeleri ile konuşulmuş, mevcut durumun ülkeyi kötüye götürdüğü cevabı alınmış ve birliğin temin edilerek halkın huzursuzluktan kurtarılması için her şeye hazır oldukları belirtilmiştir. Demokrat Parti ve yardımcıları ile de temas edilmiş onlar da aynı suretle durumun vehametini kabul etmişlerdir. Birliğin temini için çeşitli yollar aranmış, Kaymakam Melih Yuluğ'a birçok kez görüşü sorulmuştur. Kaymakam, Argıl Köyü Muhtarlık seçimi dolayısı ile Halk Partisi İdare Kurulu ile aralarında anlaşmazlık olduğunu ve hakkında yapılan bazı şikâyetlerin Parti İdare Kurulu tarafından yapıldığını iddia etmiştir. İncelemeler sonunda yapılan şikâyetlerin İdare Kurulu tarafından yapılmamış olup tamamen şahsi olduğu anlaşılmış ve kaymakama da bu durum izah edilmiştir. Yaşanan olumsuzlukların ortadan kaldırılarak hiçbir hadiseye meydan verilmemesi için tarafsız hareket edilmesinin gerekli olduğu kaymakama söylenmiştir. Mevcut idare kurulundan üç üyenin çekilip karşı tarafın arzu ettiği üç kişinin yeniden kurulacak idare kuruluna alınmasının kötü durumun ortadan kaldırıp kaldırmayacağı hususundaki fikri sorulduğunda kaymakam da bu kararın uygun ve yerinde olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine ilk iş olarak Halk Partisi İdare Kurulu üyelerinden eski belediye başkanı Sami Akan ile kayımbiraderi yeni belediye başkanı Necip Deniz'in barıştırılması, ikinci iş olarak da karşı taraftan üç üyenin parti idare kuruluna alınması kararlaştırılmıştır. Buna karşılık olarak uyum içinde birlikte

çalışılmasının yanı sıra Demokrat Partinin dağılması için gayret gösterilmesi istenmiştir. Belediye Başkanı Necip Deniz, Gaziantep Cumhuriyet Halk Partisi İl İdare Kurulu Başkanı Enver Koçak, aynı partiden Tefvik Kahraman, Nizip Halk Partisi'nden Şerif Sayın ve çiftliğinde oturan babası Abdulkadir Deniz'in de bu barıştırma işinde hazır bulunmalarını istemiştir. Adı zikredilen kişilerle birlikte Birecik'e gidilmiş, Necip Deniz ile Sami Akan barıştırılmıştır. Fakat Suphi Sözmen ve amcası Mustafa Sözmen bütün idare heyetinin tasfiye edilmesini, Mustafa Sözmen'in parti başkanı olmasını ve istedikleri kişilerden idare kurulunun kurulmasını şart koşarak barışma ve birleşme teklifini reddetmiştir. Kaymakam, sunulan teklifin çok yerinde olduğunu söylemiş ve parti idare kurulunun tasfiye edilmesinin ters tepkiye neden olacağını, başkanlığa Mustafa Kanlı'dan daha münasip bir kimsenin olmadığını, bu iş için elinden gelen yardımı yapacağını ve karşı tarafı bu hususta ikna edeceğini söylemiştir. Fakat buna rağmen idare kurulu üyelerine karşı beslediği şahsi kırgınlık yüzünden karşı tarafı gizliden gizliye desteklediği ve bu barışmanın olmaması için çalıştığı kanaatine varılmıştır. Kaymakam Melih Yuluğ'un karşı tarafla yaptığı birçok toplantıda takip ettiği amacın şahsi kırgınlık beslediği mevcut idare kurulunun tamamen değiştirilmesine yönelik olduğu fikri benimsenmiştir. Mevcut idare kurulunu tamamen değiştirerek karşı tarafın arzu ettiği kimselerden müteşekkil bir heyet kurulması da düşünülmüştür. Yapılan incelemelerde mevcut idare kurulunda bulunanların uyum içinde çalıştıkları gözlenmiştir. O güne kadar partiye sadakatle çalışan idare kurulunun tamamının sebepsiz olarak tasfiye edilmesinin bütün parti mensuplarını rencide edeceği ve yeni gelen kurulun da bu ikiliği ortadan kaldıramayarak daha zayıf bir duruma düşmesine sebep olacağı görüşü benimsenmiştir. Bu sebeple iki taraftan bir idare kurulu kurulması kararlaştırılmış fakat karşı tarafın partinin tamamen kendilerine teslim edileceği ümidinde olduklarından bu girişim de sonuçsuz kalmıştır.³⁹

Urfa'da yaşanan siyasi karışıklık ve ekonomik olarak durumunun kötüleşmesi aslında ülke genelinde halkın CHP'ye karşı bir tavır koyma eğiliminin de habercisi olmuştur. 9 Şubat 1947 tarihinde Halep'ten gönderilen bir mektupta Antep, Hatay ve Urfa'da halkın CHP'nin karşısında bulunduğu dair izlenimlerin bulunduğu bahsedilmiştir.⁴⁰ DP idarecileri, ülkenin ekonomik ve toplumsal olarak yaşadığı sıkıntıların giderilmesini için demokrasi esasına göre rejimin yeniden düzenlenmesinin

³⁹BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.18-22.

⁴⁰C. Koçak, **Demokrat Parti Karşısında CHP Bir Muhalefetin Analizi**, s.53.

gerekli olduğunu açıklamışlardır.⁴¹ CHP'li yöneticiler ise durumu farklı şekilde değerlendirmişlerdir. Örneğin CHP müfettişlerinden Turhan Cemal Beriker, Urfa'da ilçe CHP kurulunun dayanışma içinde olduğunu, Birecik'teki anlaşmazlığın bazı nedenlerden kaynaklandığını bildirmiştir. Beriker'e göre anlaşmazlık, çok partili rejime yeni girildiği sırada muhalefete geçmenin bir kısım partililer ve idareciler tarafından adeta kanun dışı bir hareket sayılarak telaşa düşülmesinden kaynaklanmıştır. Ayrıca idare amirlerinin tarafsız kalarak anlaşmazlıkları ortadan kaldıracakları yerde bu işlere müdahale ederek karşı partiyi ortadan kaldırmak ve hükümet partisini ayakta tutma gayreti içinde bulunmaları ve bunun neden olduğu etkiler anlaşmazlığa neden olmuştur. Birecik'te meydana gelen bazı hadiseler bu sebepten meydana gelmiştir. Beriker eski Kaymakam Melih Yuluğ'un davranışlarının ilçede çok olumsuz neticelere neden olduğunu da sözlerine eklemiştir. Çünkü muhtar seçiminde yaralama hadisesi olmuş, iki parti mensupları birbirine düşman kesilerek kahvelerini, hamamlarını ayırmışlardır. Durumu düzeltmek için olay yerine giden milletvekilleri kavgalı olan kişileri anlaştırmaya çalışmışlardır. Beriker'e göre şartlar göz önüne alındığında suni anlaştırma yolları takip edilerek muhalefeti ortadan kaldırmaya çalışmanın hiçbir zaman olumlu neticesi olmayacaktır. Çok partili rejim gereği, birbirine karşı olan zümre veya partiler seçim zamanlarında birbiriyle karşılaşacaklar ve gösterecekleri gayrete göre halkın çoğunluğunu bir taraf kazanacaktır. Burada önemli olan nokta idare amirlerinin gereksiz müdahalelerde bulunmaktan vazgeçmeleridir. Beriker bu şekilde hareket edildiği takdirde halkı idare etmenin daha kolay olacağını belirtmektedir. İnceleme sonuçlarını değerlendiren Beriker, eski kaymakamın yerine ağır başlı yeni kaymakamın gelmesi ile sükûnete doğru bir adım atılmış bulunulduğundan da bahsetmiştir. İlaveten iki parti arasında yumuşama belirtileri gördüğünü, idare amirlerinin Meclisin çıkarmakta olduğu seçim kanununa göre hareket etmesi gerektiğini, halkın kendi işinin kendisine bırakılmasının gerekli olduğunu, böylece siyasi olgunluğun artacağını ifade etmiştir.⁴²

Turhan Cemal Beriker'in raporunda belirttiği gibi iki parti arasındaki gergin hava nispeten gerilemiştir. Urfa Valisi Kamuran Çuhruk tarafından 4.5.1948 tarihinde İçişleri Bakanlığına gönderilen yazıda 11 Nisan 1948 günü Urfa'nın kurtuluş bayramının kutlandığı, bu münasebetle belediye tarafından davet edilen CHP ve DP milletvekillerinin törene iştirak ettikleri ifade edilmiştir. 10 Nisan 1948 günü Akçakale yoluyla gelen DP

⁴¹Kemal H. Karpat, **Kemal, Türk Demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, Sistem Matbaacılık, İstanbul, 2014, s.326.

⁴²BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.16-17.

milletvekilleri kaza içerisinde toplanan 500 kişiye yakın parti mensuplarının omuzlarında taşınmıştır. Aynı gün saat 14'te Urfa'ya gelen Fuat Köprülü ile Refik Koraltan şehir dışında dört, beş bin kişi tarafından karşılanmış ve bu tezahürata devam edilmiştir. Yukarıda adı geçen milletvekilleri aynı gün toplanan halka resmi geçit için hazırlanan tribünde bir söylev vermek istemişse de mevzuat aykırılığı olduğu için buna müsaade edilmemiştir. Fakat daha önce izin alındığı için saat 16'da Uray Sineması'nda her iki milletvekili ülkedeki demokrasi hareketleri hakkında bir konuşma yapmışlar ve mevzuata aykırı bir harekette bulunmamışlardır. 11 Nisan 1948 Pazar günü saat 9'da Urfa'nın kurtuluşu hakkında temsili mahiyette bir tatbikat yapılmış, CHP milletvekillerinden Suut Kemal Yetkin Urfa'nın kurtuluşu hakkında bir konuşma yapmıştır. Aynı gün öğle üzeri belediye tarafından misafirler için bir ziyafet verilmiştir. 12 Nisan 1948 Pazartesi günü DP tarafından Halk ve Demokrat Parti milletvekilleriyle parti temsilcileri ve daire müdürleri için Halkevi salonunda bir öğle yemeği verilmiştir.⁴³

Bu arada açık bulunan milletvekilliklerine aday olmak isteyenler isteklerini parti genel merkezlerine bildirmeye başlamışlardır. Urfa Birecik'te bulunan Sadettin Çulcu da bu sebeple parti merkezine bir yazı göndermiştir. CHP Genel Sekreterliği tarafından verilen cevapta CHP adaylık yönetmeliği hükümleri gereğince yakın bir süre sonra yapılacak olan ara seçimlerde adayların tespitinin tamamen parti teşkilatına bırakıldığı için merkezden aday gösterilmeyeceğini bildirilmiştir. Bu sebeple açık bulunan illerden birinin parti başkanlığına 25.9.1948 akşamına kadar gerekli evraklarla birlikte müracaat etmesi istenmiştir.⁴⁴ 1948 ara seçimlerinde Urfa'da CHP adaylarından başka bağımsız olarak adaylığını koyan olmamıştır. Dolayısıyla CHP adaylarından başka hiç kimseye oy verilmemiştir.⁴⁵

İçişleri Bakanı tarafından 21.05.1949 tarihinde gönderilen bir yazıda Urfa Milletvekili Razi Soyer'in 19.05.1949 Perşembe günü akşamı Numune Hastanesinde eceli ile vefat ettiği bildirilmiştir.⁴⁶ Vefat haberinin hemen ardından müsteşar tarafından 25.5.1949 tarihinde İller İdaresi Genel Müdürlüğü'ne gönderilen yazıda öldüğü bildirilen Urfa Milletvekili Razi Soyer'in yerine Milletvekilleri Seçim Kanununa göre bir başkasının seçilmesinin Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'ndan alınan 24.5.1949 tarih ve 5205/3041 sayılı tezkerede bildirilmiş olduğu ifade edilmiştir.⁴⁷

⁴³BCA, 30.1.0.0/66.412.1, s.5-6.

⁴⁴BCA, 490.1.0.0/380.1603.1, s.18.

⁴⁵BCA, 490.1.0.0/380.1603.1, s.14.

⁴⁶BCA, 30.10.0.0/77.509.6, s.4.

⁴⁷BCA, 30.10.0.0/77.509.6, s.1.

CHP Genel Sekreteri Konya Milletvekili Fikret Sılay, Urfa'daki açık milletvekilliği için yapılacak seçime Siverek CHP İlçe Başkanı Hasan Oral'ın parti adayı olarak tespit edildiğini, seçim kanununun 35. maddesi gereğince Urfa Seçim Kurulu Başkanlığına bildirmiştir. Ayrıca kurul başkanlığına müracaat edilerek gerekli işlemlerin yaptırılmasını, adayın adının il içindeki bütün seçim komisyonlarına yazdırılmasını ve sandık başlarında görevli parti temsilcilerinin bulundurulmasını istemiştir.⁴⁸ Bu arada ara seçimler nedeni ile Milletvekili Vasfi Gerger'den Urfa'ya giderek çalışmalar yapması istenmiştir. Fakat Vasfi Gerger 45 gündür paratifodan dolayı İstanbul'da İtalyan hastanesinde tedavi altında olup Urfa'ya gidemeyeceğini bildirmiştir.⁴⁹

16 Ekim 1949 tarihinde Urfa'da yapılan milletvekili ara seçimlerinde CHP adayı⁵⁰ Hasan Oral milletvekili seçilmiştir.⁵¹ CHP Başkanı Halil Yetkin, Urfa'dan CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği telgrafta ara seçime iştirak oranını açıklanmıştır. Buna göre seçime katılma oranı Urfa merkez ilçesi % 45, Birecik % 66, Siverek % 93, Suruç % 50, Viranşehir % 93, Hilvan % 80, Bozova % 75, Akçakale % 70 olup il itibarıyla seçime katılma oranı % 66 şeklinde gerçekleşmiştir.⁵²

1950 yılında yapılacak milletvekilliği genel seçimleri yaklaşırken Demokrat Parti'de de hareketlenmeler başlamıştır. Urfa'nın kurtuluşunun 29. yıl dönümü münasebeti ile yapılacak tören için komşu illerden gelen heyetlerin yanı sıra Urfa milletvekilleri ve Demokrat Parti milletvekillerinden Refik Koraltan ile Fuat Köprülü 9 Nisan 1949 tarihinde Urfa'ya gelmişlerdir. Her iki parti de bu bayram için büyük hazırlıklar yapmış ve karşılama töreni düzen içinde gerçekleşmiştir. Demokrat Parti milletvekilleri şehre geldikleri gün belediye binasının karşısında bir konuşma yapmışlardır. Yapılan konuşmada partililerin kahramanlıklarından bahsetmişler ve davet edildiklerinden dolayı teşekkür ederek dağılmışlardır. 10 Nisan Pazar günü önceden alınan izin üzerine Belediye Sinemasında Demokrat Parti İl Kongresi yapılmış ve bu kongrede il, ilçe başkanlarından başka Fuat Köprülü ile Refik Koraltan konuşmuşlardır. Bu konuşmalarda Saraçoğlu, Recep Peker ve Hasan Saka kabinelerinin seçim konusu üzerindeki baskı ve yolsuzluklarına rağmen Demokrat Parti'nin gelişimine mani olunmadığından bahsedilmiştir. Milletvekilleri, Şemsettin Günaltay kabinesinin seçim ve basın kanunları üzerindeki değişiklik vaatlerini beklemekte olduklarını söyleyerek

⁴⁸BCA, 490.1.0.0/380.1603.1, s.6.

⁴⁹BCA, 490.1.0.0/380.1603.1, s.9.

⁵⁰E. Tuncer, **1950 Seçimleri**, s.10.

⁵¹E. Tuncer, **1950 Seçimleri**, s.207.

⁵²BCA, 490.1.0.0/380.1603.1, s.47.

konuşmalarına son vermişler ve il kongresi de sona ermiştir. 11 Nisan Pazartesi günü kurtuluşun temsili mahiyette bir tatbikatı yapılmış ve bunu muhalif teşekküllerin resmigeçidi takip etmiştir. Demokrat Parti milletvekilleri Salı günü Siverek'e gitmek üzere Urfa'dan ayrılmış ve orada da izin aldıktan sonra bir miting yapmışlar ve Diyarbakır'a doğru hareket etmişlerdir.⁵³

Urfa Valisi Ali Rıza Önal İçişleri Bakanlığı'na Haziran 1949 tarihinde bir yazı göndererek Fuat Köprülü ile Refik Koraltan'ın 11 Nisan münasebeti ile Siverek ilçesinde yapmış oldukları konuşmadan bahsetmiştir. Vali gönderdiği yazıda milletvekillerinin 1946 milletvekili seçimi hakkındaki yolsuzluklardan, Halk Partisinin baskısından, tek partinin 20 sene boyunca denetimsiz kaldığından, İstanbul, Ankara ve İzmir hariç olmak üzere her sahada çalışılmamış olduğundan, yurdun kuzey, güney ve batı illerinin ihmal edildiğinden bahsettiğini bildirmiştir. Ayrıca Demokrat Parti milletvekillerinin Siverek'te buldukları esnada Siverek Müftüsü Asım Ataman'ın evine giderek ziyarette buldukları ve Siverek'ten 14 Nisan'da ayrıldıkları da ifade edilmiştir. Buna göre 15 Nisan günü Siverek Müftüsü Asım Ataman öğle namazından önce Ulu Camide vaaz esnasında cemaate yönelik bir konuşma yapmıştır. Müftünün yaptığı iddia edilen vaazda bazı kimselerin gardırop dolusu kat kat elbiseleri bulunduğu, gayrimeşru yollarla menfaat temin edip apartman ve emlak sahibi oldukları, memleketin iktisadi buhran içinde kıvrandığı bir zamanda yüz bin liralık dolma kalemin Avrupa'dan getirmenin gereksiz olduğundan bahsedilmiştir. Yine iddiaya göre müftü bazı kişilerin lüzumsuz yere müsriflikte bulduklarını, başkalarını hiç düşünmediklerini, müsrifliğin dinimizde çok fena bir şey olduğunu, tayyarelerin çoğalması için hava kuvvetlerine her yönden yardımda bulunulmasını istemiştir. İlaveten Allah'tan başka kimseden korkulmamasını, arada sırada camiye gelip ibadet ettikten sonra devlet dairesindeki sandalyeye kurulmakla ve kendi menfaatlerini düşünerek halkın dertlerini dikkate almamakla idarenin temin edilemeyeceğini, böyle kimselerin emirlerine itaatin doğru olmadığını ifade etmiştir. Vali gönderdiği yazıda müftünün bu sözleri söylediği şeklinde halk arasında bir dedikodunun yayıldığını fakat bunun tespitinin mümkün olmadığını ifade edilmiştir. Bunun sebebinin bu çevredeki halkın mutaassıp olmasından ve müftü aleyhine resmen ifade vermemelerinden kaynaklandığı ifade etmiştir. Bu olayın duyulması üzerine adı geçen ilçe kaymakamlığına ve müftüye gerekli direktifler verilmiş, bir daha vazifesi dışında ve siyasi mevzular üzerine konuşmaması temin edilmiştir. Müftünün bu şekilde

⁵³BCA, 30.1.0.0/66.412.1, s.3.

konuştuğunun Diyanet İşleri Başkanlığına da duyulması üzerine aynı şekilde adı geçen makama da bilgi verilmiştir.⁵⁴

5-14 Mayıs 1950 Seçimleri

1949 yılı Eylül ayından itibaren yeni seçim kanunu ile ilgili çalışmalara başlanmıştır. Hükümet tarafından seçim kanununun taslağını hazırlamak üzere oluşturulan bilim kurulu, çalışmalarını bitirerek hazırladığı taslağı 2 Aralık 1949'da hükümete sunmuş ve hükümet tarafından taslak kanun haline getirilmiştir.⁵⁵ 16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanununa göre⁵⁶ seçimlerin tek dereceli, genel, eşit, gizli oy ve açık tasnif ilkeleriyle yapılması kararlaştırılmıştır. Seçim sistemi olarak çoğunluk sistemi benimsenmiş, aynı zamanda seçimlere adli teminat da getirilmiştir. Çok geçmeden seçimlerin 14 Mayıs'ta yapılacağı ilan edilmiştir.⁵⁷

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Alsancak'ta Demir Konak'ta seçim öncesi gazetecilerle yaptığı sohbette seçimin sonucu ne olursa olsun kadere boyun eğmenin gerekli olduğunu söylemiştir.⁵⁸ Seçim çalışmaları kapsamında Boyabat'ta bir konuşma yapan Celal Bayar ise demokrasinin köyden başlayarak Büyük Millet Meclisi'ne kadar gitmesi gerektiğini söylemiştir.⁵⁹ CHP'nin Ayasofya Meydanı'nda düzenlediği toplantıda konuşan Burhan Felek, CHP tarafından milletvekilliği adaylığına konmayan bazı partililerin istifa ederek rakip partiye geçmelerini eleştirmiştir. Demokrat Parti ise İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bir toplantı yapmıştır. Milletvekili adayları Ahmet Hamdi Başar, CHP'yi eleştiren bir konuşma yapmıştır.⁶⁰

Seçime hazırlık faaliyetleri CHP tarafından Urfa'da hummalı bir şekilde başlatılmıştır. Çalışmalar yapmak üzere üç milletvekili Suud Kemal Yetkin, Vasfi Gerger ve Esat Tekeli trenle Akçakale'den Urfa'ya gelmişlerdir. Esat Tekeli Urfalı olmadığı halde daha önceki seçimleri de kazanmıştır. Bu durum Urfalıların hemşerilikten daha çok iş başarısına ve kabiliyete önem verdiklerinin göstergesi olarak kabul görmüştür. CHP tarafından seçimlere yönelik çalışmalar devam ederken bazı hatalar da yapılmıştır. Örneğin Urfa'nın düşman işgalinden kurtuluş yıl dönümünde her yıl yapılan merasim ve geçit resimlerine 11 Nisan 1950 tarihinde yapılan kutlamalarda gerek görülmemiştir.

⁵⁴BCA, 30.1.0.0/66.412.1, s.1.

⁵⁵E. Tuncer, **1950 Seçimleri**, s.64.

⁵⁶C. B. Kartal, "*Türk Siyasal Hayatında Beyaz İhtilal 1950 Seçimleri*", s.270.

⁵⁷M. Çufalı, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)**, s.150.

⁵⁸**Akşam**, 4 Mayıs 1950, s.1.

⁵⁹**Akşam**, 2 Mayıs 1950, s.1.

⁶⁰**Akşam**, 2 Mayıs 1950, s.2.

Hatalar zinciri bununla da kalmamıştır. Milli Mücadele döneminde Urfa'nın düşman işgalinden kurtarılmasında öncülük eden 12 kişi için her kurtuluş bayramı sonrası yemek düzenlenir ve bu 12 kişi yemeğe davet edilirken seçimin yapılacağı 1950 senesinde söz konusu olan 12 kişi yemeye davet edilmemiştir. Milliyet gazetesinde yer alan haberlere göre seçim öncesinde Urfa merkezinde Demokrat Parti ağırlığını hissettirmektedir. Seçim günü yaklaştıkça bazı söylentiler de artmıştır. Söylentilere göre nahiye müdürleri CHP merkezini sık sık ziyaret etmekte hatta milletvekili Osman Ağan'ın evine bile gitmektedirler. CHP'ye mensup kişiler tarafından yapılan açıklamalarda nahiye müdürlerinin arkadaşlarından bazılarının Halk Partili olduğu için, şehre gittiklerinde arkadaşlarını ziyaret maksadı ile CHP merkezlerine uğradıkları ifade edilmiştir. Fakat seçim yaklaştıkça şikâyetlerin dozu da artmıştır. Demokrat Partililer, belediyenin Halk Partisi lehindeki çalışmalarından şikâyet etmişlerdir. DP kurulmadan önce 1946 seçimlerinde Urfa halkı tepkilerini henüz Urfa'da bir şubesi olan Milli Kalkınma Partisi'ne kısmen üye olarak göstermiştir. Üye oldukları partide gelişigüzel bir liste düzenlenmiş, bu listede yer alan vatandaşlar iş başına getirilmiştir. Fakat çok geçmeden o zaman ki belediye başkanı istifa ederek CHP'ye geçmiş, sonra istifa etmiş ve birkaç denemeden sonra reisliğe muhalif olarak kendini tanıtan Celal Güllü getirilmiştir. Fakat zamanla Celal Güllü ve abisi Şükrü Güllü de ara seçimler nedeni ile CHP'ye geçmişlerdir. Şükrü Güllü aynı zamanda CHP'nin mahalli teşkilatı tarafından milletvekili adayları olarak gösterilmiştir. DP'liler ise hal böyle olunca belediye reisinin abisinin durumu da göz önüne alındığında taraflı davrandığını iddia etmişlerdir. Demokrat Partililer bu durumu zabıt altına almışlardır. Zabıtlara göre belediye reisi, Halk Partisi hesabına ocaklar açtırmak için yarı harap binaların tanzim ve tamirini yaptırmış, diğer taraftan muhalif tanınmış esnaf üzerinde baskı kurmaya çalışmıştır. Mesela Yenikapı semtinde evkafa ait Reşit'in dükkânı ile Harran Kapısı'nda Muhtar Şefik'in evi, belediyenin el arabalarıyla çalışan belediye işçileri tarafından tamir edilerek temizletilmiştir. Buna karşılık DP'nin ateşli propagandaları ile tanınmış Bakkal Halil adı ile bilinen üyesi ise belediye reisi tarafından Halk Parti mensuplarına karşı olumsuz söylemlerde bulunduğu iddiasıyla sürgün edilme tehdidinde maruz bırakılmıştır.⁶¹

Urfa'daki Demokrat Partililer, seçim günü yaklaştıkça CHP ile idareciler arasındaki temasların arttığından şikâyet ederek, bazı yerlerde idarecilerin CHP lehine

⁶¹Milliyet, 4 Mayıs 1950, s.6.

bizzat propagandaya giriştikleri yönünde iddialar ortaya atmışlardır. Nahiye müdürleri bu iddialara cevaben:

Ne yapacağımızı biz de şaşırдық. Nahiyemizdeki köylerde bir ihtilaf olur. İhtilaf veya hadise mahalline koşarız. Mesuller ya Demokrat ya da Halk Partilidirler. Demokratsa hemen Demokrat Partinin feryadı yükselir: Adamlarımıza tazyik yapıyor derler. Halk Partili ise bu defa Halk Partisi'nden Aman ne yapıyorsunuz? Adamlarımızı elimizden kaçıracağız derler. Herkes himaye ve emniyet altında. Himayesiz ve desteksiz bir zümre varsa o da biziz. Şimdi aman şikâyet olmasın diye elimizden geldiği, aklımızın yettiği kadar işleri idare etmeye bakıyoruz

demişlerdir. Diğer taraftan belediye tarafından da farklı uygulamalar olduğu iddia edilmiştir. İddialara göre halka hoş görünmek için belediye memurları ceza kesmez olmuş, kesilen cezalar da bazı göze batan muhaliflere yönelik olmuştur. İdare mekanizmasıyla ilgili şikâyetlerin artması üzerine bir gazete muhabiri Urfa valisine ile görüşme yapmıştır. Görüşmede;

“Urfalılar vali olarak icraatınızdan memnun görünüyorlar. Ancak iddia edildiğine göre geçen seçimlerde nüfuzunuzu Halk Partisi lehine kullanmışsınız. Bu yüzden önümüzdeki seçimler için nasıl bir tavır takınacağınızı kestiremiyorlar. Mesela bir müddet evvel sizin Halk Partisi milletvekillerinden Osman Ağan ile birlikte Akçakale'ye gittiğinizi orada Osman Ağan'ın Halk Partililere huzurunuzda bazı talimatlar verdiği iddia ediliyor. Gene iddia edildiğine göre Çaybaşı denen semtte bir Halk Partisi ocağının açılış törenine Osman Ağan ve belediye reisi birlikte teşrif etmişsiniz. Oradaki Halkçılar sizin geldiğinizi görünce havaya 50 kadar kurşun sıkmışlar. Bazı vatandaşlar bu durumu polise şikâyet edince mantar tabancaları idi onlar, çekin bakalım diyerek kovulmuşlar. Sonra bazı nahiye müdürleri şimdi Halk Partisi jipleri ile müdürlüklerinden vilayet merkezine, merkezden müdürlüklerine götürülüp getiriliyorlarmış. Aynı nahiye müdürlerinin parti merkezlerini sık sık ziyaret ettikleri de görülmeye başlanmış. Hatta bunlardan bazıları ile bizzat Osman Ağan'ın evinde toplantılar tertip edilmiş. Bütün bu dedikodulara ne dersiniz?”

şeklinde bir soru yöneltmiştir. Urfa Valisi Halis Bilaloğlu cevaben “Madde madde ileri sürdüğünüz bu iddiaların hepsi yalan. Osman Ağan benim şahsi dostumdur. Onunla bazen buluşur, görüşürüz. Halkın endişesinin asıl sebebi geçen seçimlerden beri bizi birer sabıkalı gözüyle görmelerinden ileri geliyor. İdare makamı olarak tamamen tarafsız kalacağız.” demiştir. Valinin yanından ayrılan muhabir vali ile arasında geçen konuşmayı

anlatmak için Demokrat Parti merkezine gelmiştir. Fakat anlattıklarına orada bulunan vatandaşlar sevinmemişler aksine muhabire bir mektup uzatmışlardır. Viranşehir Demokrat Parti İlçe Başkanlığından gelen mektupta kaza kaymakamı ve askeri şube reisinin de dâhil bulunduğu bir Halk Partisi grubunun Hadi ve Sinan Ağan'ın köylerine giderek Demokrat Parti aleyhine propaganda yaptıkları belirtilmiştir.⁶²

6- 1950 Milletvekili Seçim Sonuçları

1950 yılındaki milletvekili seçimlerine, kayıtlı olan 8.905.743 seçmenden 7.953.085'i sandık başına gelerek oyunu kullanmış, dolayısıyla seçime katılma oranı % 89,3 olarak tespit edilmiştir. Urfa'da ise 1950 milletvekili seçimlerinde kayıtlı seçmen sayısı 122.703, oy kullanan seçmen sayısı 108.828 olup seçimlere katılım oranı ise % 88,7 olarak gerçekleşmiştir.⁶³ Seçim Kanununa göre partilerden, her ilde çıkacak milletvekili sayısı kadar aday göstermeleri istenmiş,⁶⁴ kısa bir süre sonra Urfa'dan seçilecek milletvekilleri adayları belirlenmiştir. CHP'den Urfa'da Osman Ağan, Atalay Akan, Vasfi Gerger, Hasan Oral, Esat Tekeli, Suut Kemal Yetkin ve Şükrü Güllüoğlu milletvekilliği için aday olmuştur. Demokrat Parti ise Reşit Kemal Timuroğlu, M. Celal Öncel, Dr. Feridun Ayalp, Ömer Cevheri, Dr. Feridun Ergin, Şükrü Yüksel ve Necdet Açıanal'ı aday olarak göstermiştir.⁶⁵

14 Mayıs 1950 seçimlerinde 63 ilin 55'inde toplam 416 milletvekili çıkaran Demokrat Parti, oyların % 52,2'sini alarak iktidar partisi konumuna gelmiş ve Meclisteki temsil oranı % 85,4 şeklinde gerçekleşmiştir. İkinci sırayı alan ve ana muhalefet partisi konumuna geçen CHP'nin oy oranı % 39,6'da kalmış, 63 ilin yalnızca 19'unda milletvekili çıkarabilmiş ve Meclisteki 487 sandalyenin ancak 69'unu alarak Mecliste % 14,2 oranında temsil hakkı kazanmıştır. CHP'nin 1950 yılındaki milletvekili seçimlerinde Urfa'da aldığı oy sayısı 51.924, oy yüzdesi % 48,1 olup DP'nin Urfa'da aldığı oy sayısı 55.959, oy yüzdesi ise % 51,9 olarak gerçekleşmiştir.⁶⁶ Urfa'da CHP ile DP arasındaki puan farkı birbirine çok yakın olup, CHP küçük farklarla Urfa'da milletvekili seçimlerini kaybetmiştir.⁶⁷

⁶²Milliyet, 5 Mayıs 1950, s.6.

⁶³E. Tuncer, **1950 Seçimleri**, s.94,325.

⁶⁴Süleyman İnan, "*CHP Müfettişi Cemal Karamuğla'nın Raporları Işığında Bir Taşra Kenti Olan Denizli'de 1950 Seçimleri ve Gösterdikleri*", **T.C. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü Atatürk Dergisi**, IV, S.3, (2005), s.110.

⁶⁵E. Tuncer, **1950 Seçimleri**, s.291.

⁶⁶E. Tuncer, **1950 Seçimleri**, s. 85,331.

⁶⁷C. Koçak, **Demokrat Parti Karşısında CHP Bir Muhalefetin Analizi**, s.147.

1950 milletvekili seçimlerinde Urfa'dan DP 6, CHP ise 1 milletvekili çıkarmıştır. Urfa'dan seçilen CHP milletvekili Hasan Oral'dır. 1950 yılında yapılan 9. Dönem milletvekili seçimlerinde Urfa'dan seçilen DP milletvekilleri ise,⁶⁸ Necdet Açıanal, Dr. Feridun Ayalp, Ömer Cevheri, Feridun Ergin, Celal Öncel ve Reşit Kemal Timuroğlu'dur.⁶⁹

Urfa halkının 1950 seçimlerinde bir önceki seçimler dikkate alındığında fikir değiştirmelerinin ekonomik, sosyal ve siyasi birçok nedeni bulunmaktadır. Milliyet gazetesinde yer alan bir haberde Urfalılara göre Halk Partisi hiçbir icraatında milletin oyunu almak ihtiyacı hissetmemiş, halk kitlelerini daima hor görmüş ve uzun yıllar Urfalılara üvey evlat muamelesinde bulunmuştur. Örneğin Urfa halkının çok istediği Harran Ovası'nın Fırat'tan açılacak bir kanal sayesinde sulanması önerisi dikkate alınmamıştır. Bölgede artezyen kuyusu açarak sulama yapılması için köylülerden para toplanmış fakat yine hiçbir teşebbüste bulunulmamış, bunun üzerine toplanan paralar geri iade edilmiştir. Urfa merkez ile kazaları arasında yolun olmayışı, mevcut yolların bakımsız oluşu ve kaçakçılık da çözülemeyen sorunlar arasında yerini almıştır. Halk, alışverişini bile komşu şehirlerden yapmaya başlamış, Siverek kazası iktisaden tamamıyla Diyarbakır'a, Birecik de Gaziantep'e bağlanmıştır. Urfa'nın güneyde Suriye ile sınır komşusu olması ve sınırı ayıran bir belirgin noktanın bulunmaması da ayrı bir sorun teşkil etmiştir. Sınırın Suriye'de kalan bölümünde manifatura vb. eşyalar çok ucuzken aynı eşyaların gümrük vergileri yüzünden Türkiye'de pahalı olması halkın şikâyetlerini arttırmıştır. Gazetede yer alan habere göre büyük bir kısmı fakir olan halkın ihtiyaçlarını ucuza mal etmek için kaçakçılığa yönelmesi kısa bir süre sonra kaçakçılığın meşru ticareti alt üst edecek derecede hüküm sürmesine neden olmuştur. Gerek yolsuzluk yüzünden kazaların merkezle ticari münasebetinin kesmiş olması, gerekse kaçakçılığın artması yüzünden vilayet merkezinde alışveriş durgunlaşmaya başlamış, küçük ticaret ve zanaat erbabı evinin günlük ihtiyacını karşılayamaz duruma düşmüştür. Kapalı çarşı tenhalaşmış, başka vilayetlere göçler başlamıştır. Diğer taraftan köylerde bilhassa sulak yerlerde sinek, sivrisinek ve pirenin artması halkı sıtma tehlikesi ile burun buruna getirmiştir. Tedbir amaçlı olarak Hükümet tarafından Urfa'ya gönderilen bir miktar kinin ise karaborsaya düşmüş, çok az bir bölümü yerinde kullanılmıştır. Gazetede yer alan

⁶⁸E. Tuncer, **1950 Seçimleri**, s.359.

⁶⁹Anonim, **Her Yönüyle Şanlıurfa'97 İl Yıllığı**, Güneydoğu Gazetecilik Matbaacılık Radyo TV Yayıncılığı ve Ambalaj Dan, 1997, s.44.

habere göre bütün bu sorunlarla baş etmeye çalışan Urfalılar, Demokrat Parti'yi ise milletin haklarını millete iade etmek için çalışan bir parti olarak görmüştür.⁷⁰

Milletvekili Genel Seçimleri bittikten sonra bile Urfa'da iki parti arasındaki çekişme devam etmiştir. DP üyeleri seçim zaferini Urfa'da davul zurna çalarak kutlamıştır. Birecik'te DP ile CHP üyeleri arasında seçim sonuçları nedeni ile çıkan kavgada dört kişi ölmüş sekiz kişi ise yaralanmıştır.⁷¹ CHP İl İdare Kurulu Başkanı Müslüm Hayırlı tarafından 18.9.1950 tarih ve 5/230 sayı ile CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda Viranşehir ilçesinde belediye seçimini kazanan Halk Partililerin, DP milletvekili Reşit Kemal Teymuroğlu ile Suriye'den gelen İbrahim Paşaoğlu Abdurrahman tarafından belediye seçimini feshettirmek maksadı ile Viranşehir belediye dairesinde aleni olarak belediye üyelerine baskı uyguladığı ve istifaya mecbur bırakıldığı ifade edilmiştir. Yazıya göre Urfa Belediyesine geçen Demokrat Parti heyeti vazifeye başlar başlamaz ilk icraat olarak belediye memur, işçi ve amelelerinden Halk Partisine mensup olanları işten çıkarmaya başlamıştır. Hayvan Pazarı memurlarından üç kişi ile diğer işçilerden üç kişi vazifeden çıkarılırken kendilerine “*Halk Partisine mensup oldukları için burada vazife göremezsiniz*” denildiği iddia edilmiştir. Urfa Valisi Halis Bilaloğlu, Suruç Kaymakamı Sabahaddin Esen, Birecik Kaymakamı Ahmet, Akçakale Kaymakamı Tahir Gencağa, Bozova Kaymakamı Fehmi Gürpınar, Siverek Kaymakamı Sadi Sevincan, Hilvan Kaymakamı Sıtkı Erkan, Urfa Cumhuriyet Savcısı Ramiz Emre, Birecik Savcısı, Siverek Sorgu Yargıcı, Urfa Stajyer Yargıcı Halil Belkıs, Defterdar Saim Candan ve emniyet teşkilatından iki komiser ve bazı polisler başka vilayetlere nakledilmişlerdir. Bununla beraber DP Milletvekili Reşit Kemal Teymuroğlu merkez ve ilçelerde yaptığı her toplantıda “*Henüz listemiz tamam olmadı. Herhangi bir ağaç üzerinde bir Halk yuvası görürsem mutlaka yıkacağım*” demiştir.⁷²

CHP İl İdare Kurulu Başkanı Müslüm Hayırlı tarafından 11.9.1950 tarih ve 11/225 sayı ile CHP Genel Sekreterliğine gönderilen resmi yazıda, Bozova, Akçakale ve Siverek kaymakamlarının mecburi izne tabi tutulduğu ile ilgili bilgiler yer almıştır. Seçimden iki gün önce adı geçen kaymakamlar vali tarafından günde beş defa telefon edilmek suretiyle vazifelerinden uzaklaştırılmışlardır. Bazı nahiye müdürlerinin yerleri değiştirilmiş, Siverek İlçe Seçim Kurulu Başkanı olan yargıç seçim dolayısı ile

⁷⁰Milliyet, 25 Mayıs 1950, s.2.

⁷¹Ahmet İlyas, “1950 Genel Seçimlerinin Urfa'ya Yansıması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, VIII, S.37, (2015), s.344.

⁷²BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.2.

uzaklaştırılmış, Suruç Savcısı seçim yüzünden başka tarafa nakledilmiş, ilçelerdeki emniyet mensupları değiştirilmiş veya uzaklaştırılmış ve birçok memur tehdit edilmiştir. DP milletvekili Reşit Kemal Teymuroğlu seçimden evvel Hilvan'a gidip memurları toplayarak *“Belediye seçiminde Halk Partisine oylarınızı verdiğiniz takdirde başınıza geleceği düşünün”* diyerek memurları korkutmak istemiştir. Suruç ve Hilvan ilçelerinde yol kavşakları jandarmalar tarafından işgal edilerek halkın şehre girip çıkmasına seçim günü mani olunmuştur. Siverek'te askerler zırhlı otomobillerle ilçede gezdirilmiştir. Bunlardan başka Hilvan ilçesi merkezinde yol vergisinden dolayı haciz için Mehmet isimli bir vatandaşın evine giden jandarmalar tarafından Hilvan Parti Başkanı Mustafa Kılınç'a ait bir Alman filintası ile yedi adet tabanca görülmüş, tabancalar parti mensupları tarafından kaçırılmış ise de filintaya jandarma tarafından el konulmuş ve içindeki beş adet mermi boşaltılarak haciz için başka bir eve gidilmiştir. Durumu haber alan parti başkanı Mustafa Kılınç ve amcası oğulları Şeyno, Ahmet ve merkezde oturan Ahmet Kaya ve evinde tüfek bulunan Mehmet ile Demokratlardan on beş kişi birlikte yolda jandarmaların üzerine saldırıp, askerleri yere yatırarak Alman filintasını zorla ellerinden alıp kaçırmışlardır. Seçim günü Malvıran muhtarı Ali Çimen tarafından parti başkanı Mustafa'ya kuvvet olarak gönderilen dört tabancadan birisi sandık alanında yakalanmış diğerleri yine kaçırılmıştır. Ayrıca parti başkanı tarafından 22 tüfek ile 16 tabanca merkeze getirilerek DP mensuplarına dağıtılmış ve aleni olarak *“Bu kadar silahımız merkezde mevcuttur. Seçimi silah ile kazanacağız”* diyerek halk tehdit edilmiştir.⁷³

⁷³BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.3-4.

SONUÇ

Türkiye her ne kadar İkinci Dünya Savaşı'na fiilen katılmamışsa da hazırlık mahiyetinde yapılan askeri harcamalar, ülke ekonomisine ağır bir yük getirmiştir. CHP iktidarının Halkı Topraklandırma Kanunu gibi yaptığı bazı uygulamalar, parti içinde sert muhalefete neden olmuş ve partiden kopmalar başlamıştır. CHP'den ayrılanlar kısa bir süre sonra 7 Ocak 1946 tarihinde DP'yi kurmuşlardır. CHP'nin memuru gözetmesi, halkın büyük çoğunluğunu oluşturan çiftçi ve köylü üzerinde olumsuz etki bırakmıştır. Bütün bunlara ilave olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Rusya'nın Türkiye üzerindeki tehditkâr tavrı uzun yıllar ülkeyi tek başına idare eden CHP yöneticilerinin Batı ile ittifak kurma arayışlarına neden olmuştur. Batılı Devletlerin yönetimlerinin çok partili siyasal sisteme dayanması ve tek partili yönetimlere sıcak bakmaması, ülkede sistem değişikliğini zaruri hale getirmiştir. 10-11 Mayıs 1946'da toplanan CHP kurultayında 1947 yılında yapılacak olan milletvekili seçimlerinin erken bir tarihe alınması kararlaştırılmıştır. 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan seçimlerde CHP ile birlikte ilk kez bir muhalefet partisi DP meclise girmiştir. Çok partili sistemin ilk seçimleri olarak gerçekleşen seçimlerde birçok aksayan yönler tespit edilmiştir. Seçimlerin aksayan ve eksik yönleri DP tarafından sürekli dile getirilmiştir.

Anadolu'nun bir taşra kenti olan Urfa'da DP kısa süre içinde teşkilatını kurmuş olsa da 1946'da yapılan seçimlerde CHP adayları milletvekili olarak seçilmişlerdir. Fakat gerek Urfa CHP İl teşkilatı içinde yaşanan çekişmeler, gerekse DP'nin rakip olarak ağırlığını hissettirmesi, CHP tarafından bazı önlemlerin alınmasını gerekli hale getirirse de alınan önlemler pek fayda sağlamamıştır. Çünkü Urfa halkının yol, su gibi pek sorunu bulunmaktadır ve bu sorunların önemli bir bölümü dönemin koşulları ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardan dolayı giderilememiştir. Üstelik sıtma gibi bazı hastalıkların baş göstermesi halkın yaşadığı sıkıntının artmasına neden olmuştur. Halkın bir kısmı başka illere göç etmiş, bir kısmı da geçimini sağlamak için farklı yollara başvurmuştur.

Urfa halkı bu sıkıntılarla mücadele etmeye çalışırken 14 Mayıs 1950'de milletvekili seçimlerinin yapılması kararlaştırılmıştır. Bu esnada Milletvekilleri Seçimi Kanununda bazı değişiklikler yapılmıştır. Aslında arşivde yer alan belgelerden anlaşıldığına göre Urfa halkı çok önceden DP'yi bir kurtarıcı olarak görmeye başlamıştır bile. Urfa'nın Kurtuluş Bayramı için önce Akçakale'ye gelen DP milletvekilleri burada yaklaşık 500 kişinin, Urfa'da ise yaklaşık 5000 kişinin omuzlarında taşınmış olması bir bakıma halkın DP'ye gösterdiği teveccühün bir işareti olarak görülmüştür.

Çok partili yaşama geçişin ikinci bölümü 14 Mayıs 1950 seçimleriyle sonuçlanmıştır. Urfa'da seçimin sonunda DP 6, CHP ise bir milletvekili çıkarmıştır. Urfa halkı yaşadığı ekonomik sıkıntının ve kalkınamamanın faturasını CHP'ye çıkarmıştır. Ülke geneline baktığımızda da durum Urfa örneğine benzer bir şekilde cereyan etmiştir. 1950 seçimleri ile birlikte iktidar el değiştirmiş, DP iktidara geçerken CHP ana muhalefet partisi olmuştur.

KAYNAKÇA

1-Arşiv

- BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.1-2.
BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.3-4.
BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.16-17.
BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.18-22.
BCA, 490.1.0.0/717.451.2, s.28.
BCA, 490.1.0.0/380.1603.1, s.6.
BCA, 490.1.0.0/380.1603.1, s.9.
BCA, 490.1.0.0/380.1603.1, s.14.
BCA, 490.1.0.0/380.1603.1, s.18.
BCA, 490.1.0.0/380.1603.1, s.47.
BCA, 30.1.0.0/66.412.1, s.5-6.
BCA, 30.10.0.0/77.509.6, s.1.
BCA, 30.10.0.0/77.509.6, s.4.
BCA, 30.1.0.0/66.412.1, s.1.
BCA, 30.1.0.0/66.412.1, s.3.

2-Gazeteler

- Akşam
Milliyet
Vakit

3-Kitaplar

- ANONİM, **Her Yönüyle Şanlıurfa'97 İl Yıllığı**, Güneydoğu Gazetecilik Matbaacılık Radyo TV Yayıncılığı ve Ambalaj Dan, 1997.
ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, I-II, Alkım Yayınevi, İstanbul, Tarihsiz.
ÇUFALI, Mustafa, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)**, Babil Yayıncılık, Ankara, 2004.
İNALCIK, Halil, **Doğu Batı Makaleler I**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2009.
KARPAT, Kemal Haşim, **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.
KARPAT, Kemal Haşim, **Türk Demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.

- KOÇAK, Cemil, **Demokrat Parti Karşısında CHP Bir Muhalefetin Analizi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.
- KOÇAK, Cemil, **Geçmişiniz İtinayla Temizlenir**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- LEWIS, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.
- ORTAYLI, İlber, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, Pasifik Ofset İstanbul, 2018.
- TUNCER, Erol, **1946 Seçimleri**, TESAV Danışmanlık ve Yayıncılık İşletmesi, Ankara, 2008.
- TUNCER, Erol, **1950 Seçimleri**, TESAV Danışmanlık ve Yayıncılık İşletmesi, Ankara, 2010.
- TURAN, Ali Eşref, **Türkiye'de Yerel Seçimler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.
- YALÇIN, Durmuş Ve Diğerleri, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Divan Yayıncılık, Ankara, 2004.
- YALÇIN, Soner, **Efendi Beyaz Türklerin Büyük Sırrı**, Altan Matbaacılık, İstanbul, 2005.
- YEŞİLYURT, Süleyman, **Bayar Gerçeği**, Zirve Ofset. Ankara, 1997.
- ZURCHER, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

4-Makaleler

- GÖKTÜRK, Gökhan, "*Kütahya'da 1946-1960 Yılları Arasında Milletvekili Genel Seçimlerinin Analizi ve Siyasal Yapı*", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.37, (2013), s. 253-266.
- İLYAS, Ahmet, "*1950 Genel Seçimlerinin Urfa'ya Yansıması*", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, VIII, S.37, (2015), s.341-346.
- İNAN, Süleyman, "*CHP Müfettişi Cemal Karamuğla'nın Raporları Işığında Bir Taşra Kenti Olan Denizli'de 1950 Seçimleri ve Gösterdikleri*", **T.C. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü Atatürk Dergisi**, IV S.3, (2005), s.103-124.
- KARADENİZ, Yeşim, "*Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri*", **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, VIII, S.16, (2018), s.637-648.
- KARTAL, Cemile Burcu, "*Türk Siyasal Hayatında "Beyaz İhtilal" 1950 Seçimleri*", **T.C. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü Atatürk Dergisi**, III, S.4, (2003), s.265-280.

ÖZKAN, Asaf, “1947 Muhtarlık Seçimleri Bağlamında Urfa’da Parti Mücadeleleri”, **A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.50, (2013), s.254-270.

ÖZTÜRK, Cemil, “Türkiye Cumhuriyeti”, **Türk Tarihi ve Kültürü**, (2015), s.139-173.

PAYDAŞ, Kazım VE Tanık, Halil İbrahim, “Urfa’da Genel Seçimler (9.,10. Ve 11. Dönem)”, **Mukaddime**, X, S.1, (2019), 53-75.

EKLER

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

1949 yılında ara seçimi yapılan illerle seçime katılanların
% de nisbeti :

İLİ, İlcesi	Seçmen sayısı	Seçime katılanların miktarı	% de nisbeti
Urfa	113202	75292	66
Merkez	34661	15804	45
Birecik	16842	11118	66
Bozova	10159	7659	75
Akçakale	7740	5453	70
Hilvan	5753	4637	80
Siverek	18971	17653	93
Suruç	11387	5744	50
Viranşehir	7689	7224	93

EMMET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

37

B.1: 1949 yılında Urfa'da yapılan ara seçime katılım oranı.

